

CONTRADICTORII

200.000 de franci reprezintă bugetul pentru peruci, favoriți, bărbi, mustăți... destinate noii versiuni cinematografice a romanului "Mizerabilii", în regia lui Robert Hossein, care a făcut din coafeza Joëlle Dominique unul din principalii săi colaboratori.

De altfel, cele cinci chipuri ale lui Lino Ventura, în cinci ipostaze diferite ale personajului Jean Valjean, reproduse în culori în revista "L'Express" din 12 noiembrie 1982, sînt elocvente prin expresivitate. Un cap ras, de ocaș proaspăt ieșit din temniță, pentru primele episoade; cu o barbă întunecată și îngrijit tunsă cînd devine industriaș; proaspăt bărbierit, cu o mustață bogată, pentru întîlnirea cu Thénardier; cu favoriți impozanți cînd vine să o ia pe Cosette; cu o mustață rară, albită, părul nins și ușor răvășit din momentul în care ajunge primar.

Am reținut toate acestea constatînd că de la o vreme, în teatrele noastre, s-a răspîndit printre actori tendința discutabilă de a interpreta orice rol cu înfățișarea de pe stradă, fie că sînt imberbi, fie că au chipul invadat de plete, bărbi și mustăți naturale. Argumentele se doresc a fi peremptorii: 1) Machiajul artificializează. 2) Artificializarea îngreunează comunicarea. 3) Comunicarea cît mai directă este un atribut al modernității și deci 4) Modalitatea este învechită, ba chiar incompatibilă cu modernitatea.

Aceste prejudecăți se dovedesc a fi nu numai false dar și păgubitoare, căci - în mod paradoxal -, pierzînd din teatralitate, teatrul nu se apropie de viață, ci dimpotrivă, se îndepărtează de ea.

A juca sub propria înfățișare, la nesfîrșit, o nesfîrșită galerie de personaje nu reprezintă un act de virtuozitate ci o formă nemărturisită de narcisism.

noiembrie 1982

Repețind rolul domnului Sotenville, din piesa lui Molière Georges Dandin, Stanislavski ajunsese la un moment dat într-un impas; simțea că nu izbuteste să dea contur, adevăr și consistență personajului. Cu puțin timp înaintea repetiției generale, din fericire, grîmîndu-se în fața oglinzii, a accentuat "cu totul întîmplător" o anume trăsătură care i-a imprimat pe chip "o vie expresie comică"... "Și dintr-o dată parcă

s-ar fi răsturnat ceva în mine - scrie Stanislavski. Tot- ceea ce fusese neclar mai înainte s-a limpezit; ceea ce fusese lipsit de temeii a căpătat înțeles și am izbutit să cred în ceea ce mi se părea imposibil. Cine ar putea oare lămuri acest miraculos și de neînțeles impuls al creației?!"

O simplă și accidentală trăsătură de machiaj se dovedește, după mărturia unui mare om de teatru, a putea fi la un moment dat un factor catalizator în procesul complex și chinuit de elaborare a personajului.

Să fi fost o simplă întîmplare ?

Ca și în Sotenville, rolul misitului Obnovlenski, din piesa lui Fedotov Rubla, a fost realizat de Stanislavski, după îndelungate tatonări, tot printr-o întîmplare izvorîită dintr-un accident de machiaj. "Peruchierul grăbit mi-a lipit jumătatea dreaptă a mustății mai sus decît pe cea stîngă. Din această pricină - scrie Stanislavski - fața a căpătat o expresie de șiretenie vulgară și obraznică. Ca să respect simetria, am desenat și sprînceană dreaptă mai ridicată decît cea stîngă, obținînd astfel o mască (s.n) care nu-mi cerea să colorez textul. Ea îmi oferea posibilitatea de a-mi spune rolul cît se poate de simplu, deoarece toată lumea din sală își putea da seama că Obnovlenski e un excroc și fiecare din vorbele lui, o minciună".

Această însemnare aduce în discuție un element nou al problemei, și anume machiajul ca mască.

mai 1986

Cei care, fără a-l fi studiat cu atenție, îl consideră pe Stanislavski depășit, poate ar fi cazul să-și amintească de machiajul violent întrebuițat de Vahtangov în montarea Prințesei Turandot; de chipul lui Arturo Ui la Berliner Ensemble, sau mai recent de Moartea lui Danton la Deutsches Theater, unde fețele actorilor puternic grimate ajungeau pînă la o depersonalizare clovnescă.

Cînd regizorul știe ce vrea (și nu eșuează în dogmatism din impulsuri antidogmatice), toate mofturile pretins moderniste - printre care se numără în ultima vreme și renunțarea la peruci și machiaj - dispar spre folosul creației (actoricești și/sau regizorale); de fapt, în folosul actului teatral, care nu poate fi compartimentat decît în mod arbitrar,

neavînd cum fi înțeles și judecat ca operă de artă, decît global - adică în totalitatea lui.

E greu de uitat capul lui Constantin Băltărețu din spectacolul lui Harag cu piesa Procesul de Suhovo-Kobîlin, pe scena Teatrului de Comedie, după cum nu pot uita nenumăratele chipuri ale lui Băltățeanu, sau ale lui Toma Caragiu de la lanke la De Pretore, de la Pampon la Wolfgang Switer din Meteorul lui Dürrenmatt; personaj a cărui înfățișare a fost concepută și realizată de maestrul Jean Romaniță, un artist uitat pe nedrept în anii din urmă.

Argumentul renunțării la machiaj în numele autenticității și al "adevărului vieții", al unui teatru necontrafăcut, firesc, direct, cotidian, se dovedește a fi o preconcepție, iar invocarea în acest sens a modernității, un nonsens, o absurditate. Mărirea continuă a coeficientului de teatralitate a vieții a atins în zilele noastre cote neobișnuite. Machiajul extravagant, în culori violente, cofaturile sofisticate și de o mare diversitate, atît la femei cît și la bărbați, conferă uneori străzii un aer exuberant, carnavalesc.

O aceeași persoană își poate schimba cu dezinvoltură chipul de la o zi la alta. Unii își schimbă culoarea părului, alții pînă și culoarea ochilor. Plictisiți de propria lor înfățișare sau dornici să-și afișeze o altă personalitate, oamenii își confecționează cu ușurință noi măști, întrecînd în fantezie teatrul.

iulie 1987

Și totuși...

Un spectacol în care un personaj ar apărea cu o altă înfățișare de la o scenă la alta ar putea crea o anume stare de confuzie; lucru nedorit desigur de un proaspăt demnitar român, care, confecționîndu-și peste noapte un alt cap și renunțînd la barba-i impozantă cu care s-a făcut remarcat în primele ore ale revoluției, ne-a oferit un argument în plus în susținerea ideii că viața este uneori mai surprinzătoare decît teatrul.

Orice s-ar spune, masca nu ține nicidecum de un teatru vechi, desuet, depășit. Am putea susține chiar că dimpotrivă!

august 1990